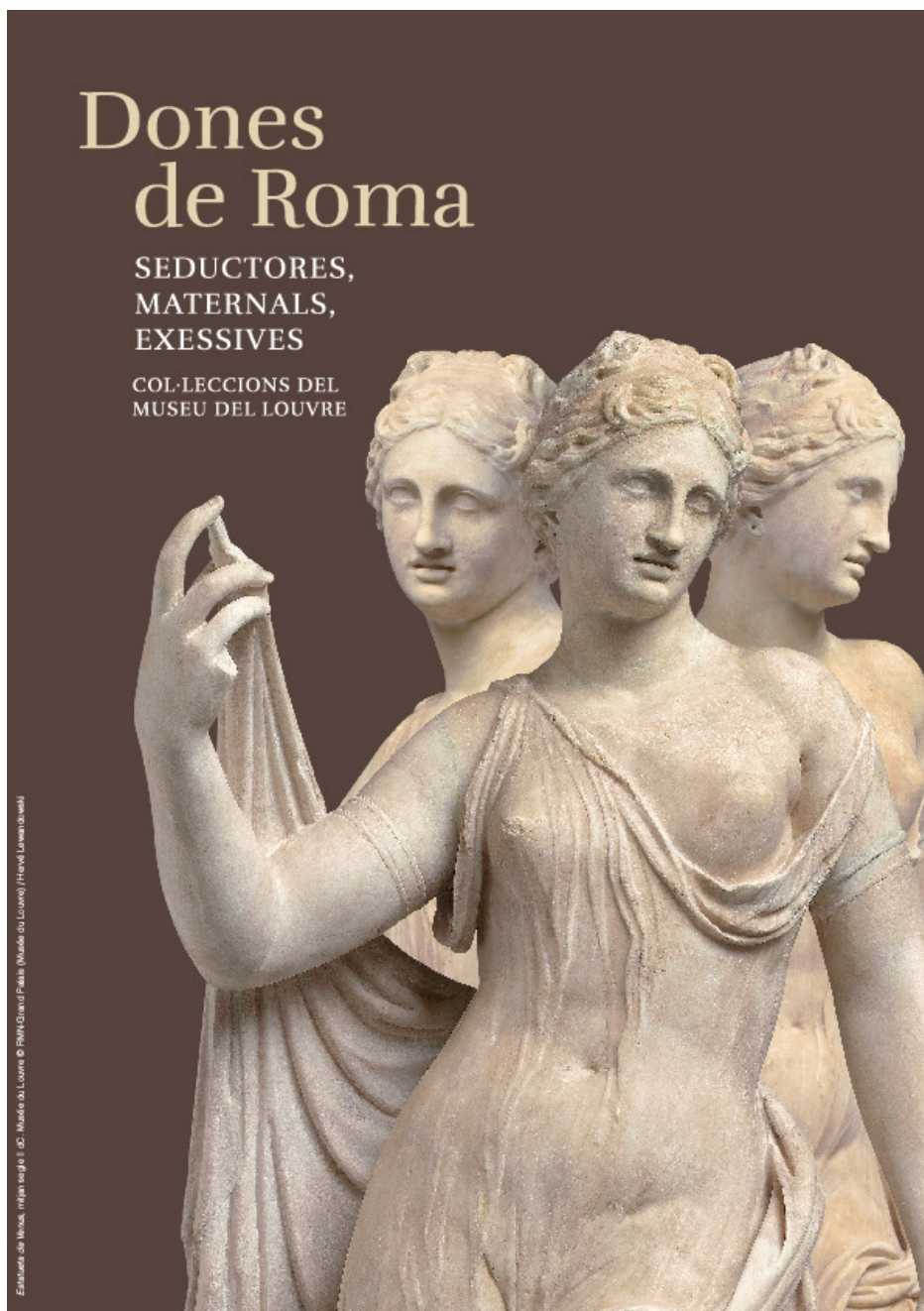

Obra Social "la Caixa"

LOUVRE

Dossier de premsa

CaixaForum Palma

Del 7 de juliol al 9 d'octubre de 2016

A partir de les excepcionals obres del Museu del Louvre, CaixaForum Palma aprofundeix en la imatge femenina, diversa i plural, a l'antiga Roma

Dones de Roma

SEDUCTORES, MATERNALS, EXCESSIVES

COL·LECCIONS DEL MUSEU DEL LOUVRE

La dona romana era al mateix temps objecte d'amor i de temor, de desig i de burla. Tant si es tractava d'una respectable matrona com d'una meretriu, una sacerdotessa o una emperadriu, era considerada inferior segons les lleis. Però, malgrat aquest paper subaltern, fonamentalment de mares i esposes, les dones van ocupar a Roma un paper destacat en comparació amb altres societats antigues. A la societat romana va tenir lloc una evolució de la condició de la dona, perceptible en els costums i en la mentalitat. L'exposició *Dones de Roma. Seductores, maternals, excessives* detalla, a partir de 177 peces d'ús quotidià i procedents de la decoració de les vil·les romanes, aquest estatut de cert privilegi que van adquirir les dones, i que es va traduir en diferents representacions sota el prisma de la mitologia, la religió i la força materna, així com de l'al·legoria de la seducció i l'excés. L'exposició és fruit de l'acord entre l'Obra Social "la Caixa" i el Museu del Louvre per a l'organització conjunta de projectes excepcionals com aquest, i inclou destacades obres, com un conjunt de pintures murals procedents de Pompeia, així com altres que han estat restaurades expressament per ser exhibides a CaixaForum, com els relleus de terracota coneguts com a *plaques campanes*.

Dones de Roma. Seductores, maternals, excessives. Col·leccions del Museu del Louvre. Lloc: CaixaForum Palma (Plaça Weyler, 3). Dates: del 7 de juliol al 9 d'octubre de 2016. Organització: exposició coorganitzada per l'Obra Social "la Caixa" i el Museu del Louvre. Comissariat: Daniel Roger, conservador en cap del Departament d'Antiguitats Gregues, Etrusques i Romanes del Museu del Louvre, i Aurélie Piriou, col·laboradora científica del Departament d'Antiguitats Gregues, Etrusques i Romanes del Museu del Louvre.

 @FundCaixaCAT CaixaForum_CAT #DonesdeRoma

Palma, 6 de juliol de 2016. La directora general adjunta de la Fundació Bancària "la Caixa", Elisa Durán; la directora de CaixaForum Palma, Margarita Pérez-Villegas; el conseller diplomàtic del Museu del Louvre, Alberto Vial; i els comissaris Daniel Roger y Aurélie Piriou han presentat avui a CaixaForum Palma la mostra *Dones de Roma. Seductores, maternals, excessives. Col·leccions del Museu del Louvre.*

Es tracta d'una mostra excepcional de caràcter arqueològic dedicada a la imatge de la dona en la decoració domèstica romana a partir de les col·leccions del Museu del Louvre. La mostra s'emmarca en la línia expositiva de l'Obra Social "la Caixa" dedicada a les grans cultures del passat.

Cal·líope, fresc, segle I dC. Museu del Louvre. © RMN-Grand Palais (Musée du Louvre) / Hervé Lewandowski

Les exposicions que l'Obra Social "la Caixa" duu a terme en el camp de l'arqueologia i la història tenen com a missió mostrar al públic les diferents maneres en què homes i dones de diversos llocs i èpoques s'han enfrontat a les grans qüestions universals, així com ampliar les perspectives sobre el món a partir de les investigacions històriques i arqueològiques més recents. La complexitat de les cultures del passat ens ajuda a comprendre la del món actual; la diversitat dels pobles antics, la de la societat dels nostres dies. Una de les cultures antigues que ocupa un lloc destacat dins la

programació de l'entitat és la romana, ja que, a diferència d'altres que ens queden lluny en el temps i en l'espai, aquesta es va desenvolupar als mateixos llocs on som actualment.

Una mirada polièdrica sobre les imatges associades al món femení

Aquest nou projecte sobre Roma, en col·laboració amb el Museu del Louvre, se centra en el paper de les dones a la societat romana. La mostra traça un recorregut exhaustiu i proposa una mirada polièdrica sobre les imatges associades al món femení en aquesta antiga civilització.

La dona a Roma va ocupar un lloc destacat, en comparació amb altres societats antigues. A la societat romana va tenir lloc una certa evolució de la condició de la dona, perceptible en els costums, però també en la mentalitat, la representació i la decoració familiar. El canvi de mentalitat genera una

contradicció entre una imatge tradicional de tipus aristocràtic i la realitat d'una societat en la qual la dona es comença a emancipar i en la qual els seus èxits li permeten superar el rol ancestral assignat. L'estatut de cert privilegi de la dona a Roma es tradueix en diferents representacions de la dona sota el prisma de la mitologia, la religió i la força materna, així com de l'al·legoria de la seducció i l'excés.

La dona romana era, al mateix temps, objecte d'amor i de temor, de desig i de menyspreu. Malgrat el paper subaltern —fonamentalment de mares i esposes— que complien segons les lleis i els costums, les dones protagonitzen les representacions, amb freqüència mitològiques, que es despleguen en la decoració: des de les muses, inspiradores de l'esperit, fins a Venus, imatge de la bellesa i la seducció; des de les virtuoses Minerva i Diana, fèrries defensores de la virginitat i la virtut, fins a les monstruoses gorgones i sirenes; des de les dones generadores de vida, que personifiquen forces i cicles naturals, fins a les forjadores de terribles tragèdies i desastres nefastos, com Medea o Pasífae.

Un total de 177 peces, 47 de les quals s'han restaurat per a la mostra

Dones de Roma. Seductores, maternals, excessives aplega 177 peces romanes de primer ordre procedents de les col·leccions del Museu del Louvre que representen dones, deesses i éssers mitològics, i que se centren en allò que resultava més pròxim a les dones romanes: la decoració domèstica que les envoltava i els objectes que les acompanyaven en la seva vida quotidiana.

La mostra neix del desig d'estudiar, restaurar i posar en relleu les col·leccions de pintura mural i de plaques de terracota arquitectònica del Departament d'Antiguitats Gregues, Etrusques i Romanes del Museu del Louvre. Així, entre les peces seleccionades destaquen el conjunt de pintures murals procedents de Pompeia o les anomenades *plaques campanes*, una trentena de relleus de terracota restaurats recentment gràcies a l'acord de col·laboració entre l'Obra Social "la Caixa" i el Museu del Louvre, i que es presenten per primera vegada als centres CaixaForum on itinaera la mostra. L'exposició arriba a CaixaForum Palma després de passar per Madrid i Saragossa.

A més de la pintura mural i les plaques de terracota, destaquen en la mostra altres peces com les nombroses escultures i bustos de marbre, els mosaics i molts objectes d'ús quotidià: des de llànties d'oli fins a canelobres, miralls, agulles de ganxo i camafeus, a més de diverses joies.

Com és habitual a les exposicions organitzades per l'Obra Social "la Caixa", el projecte inclou l'edició d'un catàleg que aplega les principals aportacions

científiques sobre el tema, així com diferents assajos a càrrec d'especialistes internacionals.

A més, s'ha confeccionat un programa complet d'activitats que inclou una **innovadora proposta, els Caps de Setmana a Roma**, que es celebrarà els dissabtes 3 i 10 de setembre i que aglutinarà una nombrosa oferta de tallers i activitats per conèixer i experimentar l'antiga Roma, com ara una conferència *show cooking*. L'oferta programada al voltant de la mostra es completa amb activitats específiques per a col·lectius de persones grans, famílies i la comunitat educativa, i diferents tipus de visites per a col·lectius amb necessitats especials.

Una nova col·laboració amb el Museu del Louvre

La cooperació entre l'Obra Social "la Caixa" i el Museu del Louvre és fruit de la voluntat de totes dues institucions de promoure el coneixement a partir de l'organització d'exposicions de tipus arqueològic —que permetin aproximar-se a altres civilitzacions— i, també, de mostres d'art antic i modern.

Aquest ambiciós acord s'emmarca en la línia d'actuació impulsada per l'Obra Social "la Caixa" els últims anys per establir aliances estratègiques amb grans institucions culturals del món, amb la finalitat d'intensificar la seva acció cultural i fomentar sinergies entre diferents institucions de primer ordre internacional.

Aquesta relació d'entesa històrica s'ha intensificat amb la signatura de dos acords de col·laboració consecutius (2008-2012 i 2012-2016) per a l'organització conjunta de diferents projectes expositius als centres culturals de l'Obra Social "la Caixa", amb el préstec d'obres per part del Museu del Louvre i el comissariat a càrrec d'especialistes del museu parisenc.

Gràcies a aquest acord, ja s'han pogut veure als diferents centres CaixaForum exposicions de primer nivell i tan variades com *Rutes d'Aràbia. Tresors arqueològics de l'Aràbia Saudita; Prínceps etruscos. Entre Orient i Occident; Un altre Egipte. Col·leccions coptes del Museu del Louvre; Delacroix (1798-1863); Abans del diluvi. Mesopotàmia (3500-2000 aC)*, i, més recentment, *Animals i faraons. El regne animal a l'antic Egipte*, i *Dibuixar Versalles: Charles Le Brun (1619-1690)*.

Després de la seva exhibició a CaixaForum Madrid i CaixaForum Saragossa, *Dones de Roma* arriba ara a CaixaForum Palma.

ÀMBITS DE L'EXPOSICIÓ

INTRODUCCIÓ

La dona romana era, al mateix temps, objecte d'amor i de temor, de desig i de menyspreu. Tant si es tractava d'una respectable matrona com d'una prostituta, una sacerdotessa o una emperadriu, era considerada inferior segons les lleis, i romania sempre com una menor, és a dir, jurídicament igual que els infants. Depenia, en primer lloc, de l'autoritat del seu pare, i, si es casava, de la del seu espòs. De fet, la paraula *virtut* (*virtus*) deriva etimològicament de la paraula *vir*, que significa 'home'. Si la virtut era pròpia de l'àmbit masculí, es comprèn per què les dones van ser apartades de la vida cívica.

Mitjançant una selecció de peces procedents de les col·leccions del Museu del Louvre, aquesta exposició mostra que, cap al principi de la nostra era, la dona va començar a assumir nous rols. De fet, la literatura antiga i els mites clàssics són plens de nombrosos personatges femenins que ocupen el centre dels relats. En els inicis de l'imperi, aquestes figures històriques o llegendàries envaeixen la decoració domèstica dels romans i els objectes que els acompanyen en la seva vida quotidiana.

Malgrat el paper subaltern (fonamentalment de mares i esposes) que complien segons les lleis i els costums, les dones protagonitzen les representacions, amb freqüència mitològiques, que es despleguen als murs, en la decoració de terracota o en la pintura, les joies, la petita estatuària i els objectes familiars. La seva presència testimonia una nova sensibilitat, molt allunyada de la moral tradicional que les condemnava a moure's en l'esfera privada. La dona encarna des d'aquest moment principis positius com la fertilitat, la prosperitat, la creació o el poder del destí. El sentir femení apareix com més ric que el masculí i, en una societat més individualista, les relacions entre homes i dones es conceben com a intercanvis equitatius en els quals es comparteixen desitjos i poder.

Aquesta nova sensibilitat no prové únicament del canvi estètic sorgit amb l'era d'August, sinó també del nou espai que les dones ocupen en l'esfera pública. Les esposes dels emperadors no són les úniques influents: a totes les ciutats de l'imperi hi ha dones que arriben a administrar fortunes i a encarregar-se d'importantes cerimònies religioses. Es demostra així que la societat romana i les seves condicions de vida concretes van anar per davant de les lleis i les mentalitats.

1. IMATGES DE DONES

1.1. Retrats de dones romanes

En el món romà, el retrat experimenta un extraordinari desenvolupament. A l'època republicana, els retrats familiars dels ancestres, anomenats *imagines*, presideixen i protegeixen la casa, mentre que els retrats honorífics guarneixen la plaça pública. En aquest moment, no obstant això, la dona no apareix representada.

Amb l'imperi, les imatges de l'emperador i la seva família, incloent-hi l'esposa, les germanes i les filles, s'apoderen l'espai públic de tot l'orbe romà. Les dones són dignes de ser presents a la decoració urbana com a benefactores, sacerdotesses o participants destacades en cerimònies o actes públics.

En els retrats, a falta d'indicacions sobre el context arqueològic, el pentinat constitueix el principal criteri de datació. Les modes en aquest aspecte van variar enormement amb el pas dels anys, marcades per les dames de la cort imperial, amb les quals la resta de les romanes es familiaritzava gràcies a l'escultura pública. Les trenes i els blens de cabells units a la coroneta s'inspiren en les representacions d'Afrodita procedents de models hel·lenístics, però a aquesta tradició s'afegeixen les tendències imposades per l'emperadriu Lívia després d'enviudar d'August: a ella s'atribueix el pentinat amb dos amples blens ondulats que neixen d'una clenxa enmig, seguits d'unes fines trenes que s'ajunten sobre el clatell. Durant el regnat de Neró, els blens de cabells ondulats són substituïts per diverses capes de bucles, que els escultors imiten mitjançant perforacions fetes amb el trepà.

Amb la dinastia Flàvia, el pentinat femení es torna cada vegada més sofisticat —amb multitud de bucles que s'elevan i s'estenen al voltant de les temples— i se sol completar amb postissos. L'adorn de cap es torna a simplificar amb Faustina Major, esposa de l'emperador Antoní Pius, que posa de moda la clenxa enmig, àmplies ondulacions al voltant del front i la cabellera recollida al darrere en un monyo alt. D'altra banda, l'ús de perruques es generalitza gràcies a l'emperadriu Júlia Domna, esposa de Septimi Sever.

1.2. Retrats en miniatura

El retrat esculpit s'estén a les arts sumptuàries, i particularment a l'àmbit de la glíptica, que experimenta una àmplia difusió en època imperial. Els camafeus, utilitzats per ornamentar anells, presenten retrats minuciosament tallats a la capa clara de la pedra, destacats sobre un fons fosc. Coneguts com a *retrats en miniatura*, reproduïxen en baix relleu les característiques dels bustos pintats o esculpits: també s'hi reconeixen, tractats amb una precisió extraordinària tenint en compte les seves reduïdes dimensions, els pentinats que les dames de la família imperial posaven de moda.

El cas de l'artesanía de figuretes de terracota és diferent, ja que es produïen en sèrie i la realització de comandes personalitzades tenia lloc només excepcionalment. S'hi buscava una imatge genèrica de la dona romana: l'arquetipus de matrona amb que tota dona virtuosa buscava identificar-se. Aquests models de cap femení mostren cabelleres agraciades, la disposició de les quals treballaven els coroplastes amb refinament i una gran atenció pel detall.

1.3. Retrats pintats

A les necròpolis de regions molt hel·lenitzades de la província romana d'Egipte, va aparèixer un important nombre de retrats, alguns dels quals eren femenins, pintats sobre plafons de fusta. Es fixaven sobre el rostre de la difunta mitjançant les mateixes benes que embolicaven el cos quan era momificat. Els retrats exhumats a Antinòpolis presenten un tall irregular, adaptat a la forma de la figura: més estret a l'altura del cap, més ample a l'altura de les espatlles. Alguns es van retallar després de ser pintats i abans de fixar-los sobre la mòmia, la qual cosa fa pensar en un primer ús diferent del funerari.

Per la seva forma i per la tècnica de realització d'origen grec, a l'encàustica, aquests retrats permeten deduir com eren els que hi havia a les cases de tot el món romà. Segons Plini el Vell, els retrats pintats més antics van gaudir d'un gran prestigi, malgrat haver de competir amb les efígies de pedra i de metall.

2. FORÇA MATERNA, ROMANES IDEALS

2.1. Esposa i mare: imatges de la romana ideal

A la societat romana, la dona respectable havia d'estar dotada de certes qualitats que es podien agrupar sota l'expressió *força materna*, equivalent femení de la *virtus* masculina. Les representacions artístiques del seu paper central de mare i esposa són, no obstant això, poc freqüents. En la decoració domèstica, el mite s'imposa a la representació de dones reals. Les figures femenines presents en aquestes llegendes funcionen com el reflex sublimat de l'ideal de dona que s'ha de perseguir en determinats aspectes de la vida quotidiana o en moments crucials com el matrimoni o la maternitat.

A les representacions artístiques, aquesta dona exemplar es reconeix per la seva actitud púdica i noble, així com per la roba que vesteix, respectuosa amb el decòrum. Es poden trobar representacions de mares que bressolen o alimenten els seus fills, com a mostra del vincle fonamental entre tots dos que es prolonga al llarg de les seves vides. Però la mare també amaga una zona fosca, carregada d'ambigüitat, com reflecteix el mite de la princesa fetillera Medea.

2.2. La dona i el que és sagrat

La dona ocupa un espai molt important en l'àmbit de la religiositat, com il·lustra àmpliament la decoració domèstica. A casa seva, s'envolta d'imatges de deesses del panteó romà que considera les seves protectores, com Ceres, Juno, Minerva, Diana o Venus, així com de mares de déus i herois o d'al·legories de virtuts.

Però a la casa romana també és freqüent trobar representacions de dones immerses en danses rituals, que desfilen en processó i que ofereixen libacions als déus: surten a trobar la divinitat i mostren una intensa relació amb ella. Les escenes d'aquest tipus representen moments d'intercanvi intemporal marcats per la feminitat. Una atmosfera diferent, carregada de religiositat serena, impregna petites pintures en les quals grups reduïts de dones mostren una actitud digna i assossegada.

Els «misteris» van ser cultes religiosos semiclandestins reservats a iniciats, i les dones ocupaven un lloc primordial a les narracions mitològiques en què se sustentaven. Al voltant de Ceres es desenvolupaven els misteris d'Eleusis, relacionats amb la terra agrícola i la fecunditat. Les dones que s'iniciaven en aquests misteris, vinculats als cicles de la vida, la mort i la resurrecció, havien de reviure d'una manera simbòlica els episodis del mite. Malgrat el secretisme que envoltava aquests rituals, en la decoració es presenten les etapes d'iniciació per les quals ha passat la matrona de la casa, així com altres proeses heroiques que despertaven l'admiració dels visitants. El paradigma de la pintura domèstica basada en aquests cultes es troba als frescos de la Vila dels Misteris de la ciutat de Pompeia.

2.3. Forces de la naturalesa

La religiositat romana impregna cada moment de l'existència i pot ser considerada una forma d'animisme, la creença segons la qual tot participa del mateix impuls vital. Decoració parietal, llums, anells, penjolls i altres petits objectes mostren que la proximitat de la dona a aquestes imatges relacionades amb la fertilitat, la prosperitat o els cicles no era només una qüestió de simbolisme, sinó que també revelava la força divina que habita la persona (el *numen*).

Durant el regnat d'August, aquesta referència al flux natural i al pas del temps reapareix en un altre tipus de representacions, com les de la Fortuna, senyora dels destins humans, que porta el corn de l'abundància, o Selene, que regeix els cicles lunars. Així mateix, les estacions (Horae) i els vents adquireixen forma femenina, mentre que els rius, personificats com a ancians estirats, se solen acompanyar de nimfes que els aporten joventut i vitalitat, d'una manera semblant als motius decoratius vegetals coneguts com a *roleus*, sovint escortats per noies joves.

Un cas singular és el de la Victòria, personatge femení alat que representa una altra força rigidora de la vida de dones i homes, intervé a favor d'un bàndol o l'altre i

simbolitza el triomf. En l'entorn domèstic, la Victòria aporta pau i garanteix una prosperitat recuperada després d'algun estrall vital.

3. SEDUCCIÓ

3.1. Seducció de l'esperit

Les muses representaven el perfeccionament de l'esperit a través de les diverses arts i tècniques. A l'espai de l'habitatge, a través d'elles s'invocava la inspiració i s'alimentaven les inquietuds intel·lectuals i espirituals. Quan se situaven en espais semipúblics de la *domus*, amb la seva presència es desitjava al convidat que accedia a la casa la il·luminació i l'entusiasme.

Un grup de frescos amb el motiu de les muses va ser trobat el 1755 a Pompeia, ciutat sepultada l'any 79 dC pel Vesuvi. D'aquesta sèrie pictòrica es conserven el déu Apol·lo i vuit de les muses. La novena, Euterpe, a causa del mal estat de conservació que presentava, es conserva al lloc on va ser trobada.

El pintor va fer el conjunt jugant amb la llum i els colors. Així mateix, va individualitzar els trets, les posicions i les vestidures de cadascuna d'elles. Per la seva varietat i sentit de la fantasia, aquesta creació ateny la doble exigència que Ciceró assignava a la retòrica: «*probare, docere*» i «*movere, delectare*», és a dir, «aprendre, ensenyar» i «commoure, delectar».

A dos relleus de marbre inspirats en un mateix model, la musa Urània convidava a reflexionar sobre els punts d'inflexió de la història i la incertesa dels destins al caliu de les constel·lacions. Les escenes esculpides a l'atuell en què es recolza la musa representen importants episodis de la mitologia romana.

La conversa de les muses amb un cèlebre intel·lectual és un tema present encara al segle V de la nostra era a dues plaques d'ivori que mostren sis de les muses conversant amb personatges que podrien ser autors clàssics, com ara Homer, Píndar, Heròdot, Eurípides, Anacreont i Menandre.

3.2. Seducció física

En la història de l'art de Roma, la dona comença a aparèixer nua molt més tard que l'home, cap al segle I aC. I en aquest moment no són les dones reals les que es representen nues, sinó deesses o criatures semidivines. La nuesa femenina a les llars romanes és, en primera instància, la d'uns cossos perfectes, carregats de gràcia i harmonia: els de les Tres Gràcies, amb la seva franca voluptuositat, són la imatge mateixa de l'abundància immediata i la representació simbòlica de la plenitud.

Pintades sobre les parets, les imatges mitològiques, com l'escena de seducció entre Ió i Argos, mostraven éssers governats per les seves passions, plaers sensuals i desitjos eròtics, i oferien als homes i les dones romans les fantasies que els permetien les mateixes experiències personals en un moment històric de desenvolupament de noves sensibilitats.

En uns casos es busca representar la tensió entre virilitat masculina i sensualitat femenina a través de temes mitològics com el de la nimfa Galatea i el gegant Polifem; en altres, criatures híbrides com les nimfes marines o les centaures, que, atractives i poderoses, amaguen perills i amenaces.

A partir del segle I dC, la dona apareix en la decoració domèstica amb un paper actiu en la intimitat i en el gaudi de la seva sexualitat: n'és un exemple l'escena de la trobada sexual de Leda amb Júpiter metamorfosat en cigne. Aquestes escenes eròtiques no es reserven per al bordell ni es contradeien amb el sentit romà del pudor (*pudicitia*), sinó que mostren la satisfacció del desig com un dels plaers de la vida, un fet positiu digne de ser buscat.

3.3. Els rostres de Venus

Seguint l'antiga tradició del simposi grec, les converses mundanes i les discussions d'abast filosòfic de la classe benestant romana giren sovint al voltant de la deessa Venus. Tracten de la naturalesa del desig amorós i de les seves conseqüències. El mosaic procedent del *triclinium* d'una casa romana d'Antioquia aborda exactament aquest tema. Recull el motiu del judici de Paris: el pastor Paris, en assenyalar Afrodita (la Venus romana) com la més bella entre les deesses, plantava la llavor per a l'esclat de la guerra de Troia.

Pel seu paper de vencedora en aquesta llegenda, Venus és anomenada Venus Victrix ('victoriosa'). A Roma, nombrosos caps militars s'encomanen a la seva protecció, si bé Cèsar i després August van preferir sotmetre's a Venus Genitrix ('progenitora'), mare del troià Enees, que, refugiat a la península Itàlica, es converteix en l'ancestre del poble romà i del llinatge (*gens*) del mateix Cèsar.

En l'àmbit de l'estatuària ornamental, els escultors juguen molt lliurement amb diferents models de Venus, la major part heretats de l'art grec, que transiten des de la Venus Púdica fins a la Venus que es descorda la sandàlia, amb la seva generosa sensualitat, passant per la Venus dels Jardins, la Venus Urània o la Venus Anadiomena (sorgida de les aigües).

Era freqüent que en el dot de les núvies s'incloguessin figuretes de la deessa fetes amb diferents materials. L'arqueologia demostra així mateix la seva presència en nombrosos objectes d'ús: el bany, la higiene personal i les joies s'associen a Venus,

que, com a deessa nascuda de la puresa de les aigües marines, es renta, s'empolaina i s'embelleix. En alguns objectes quotidians més comuns s'assembla a qualsevol dona romana, i fins i tot adopta les modes imperants en el pentinat.

4. EXCESSOS

4.1. Castedat i rebuig de l'home

A diferència de la sensual Venus o de la figura matronal encarnada per Juno, Minerva i Diana són dues divinitats castes i ferotges. En viure allunyades dels homes i rebutjar qualsevol relació física amb ells, aquestes deesses no assumeixen les funcions d'esposa i mare assignades a la dona romana. Per això són respectades i temibles.

Minerva no només és la protectora de les arts i els artesans, sinó també una deessa guerrera. Aquesta última característica és la que es va plasmar amb més freqüència en l'àmbit domèstic romà, tant en objectes d'ús quotidià com en altres de més valuosos. Protegida per l'escut, la llança, el casc i l'ègida, sol tenir entre els seus atributs criatures terribles com gorgones, grius o serps, el sotmetiment dels quals per part de la deessa afavoreix el bé entre els humans.

Diana, germana d'Apol·lo, és una deessa caçadora, verge i ferotge protectora de la seva puresa, que viu als boscos amb les seves companyes. Recognoscible per l'arc i el buirac, sol aparèixer acompanyada pel seu gos i vestida amb el quitó curt que li facilita el moviment en el món salvatge. Diana vetlla pels caçadors, que tenen l'obligació de venerar-la. És també la protectora de les amazones, un poble mític exclusivament femení que només tolerava els homes com a esclaus i instruments per perpetuar la seva raça. De costums bàrbars, les amazones mutilaven o mataven els fills mascles i només conservaven les femelles, a les quals els extirpaven un pit perquè poguessin disparar millor amb l'arc o manipular la llança amb més agilitat.

4.2. Món dionisiac

Dionís, déu del vi, el teatre, els misteris, la bona vida i l'edat d'or, va tenir un paper crucial en la història religiosa i cultural del Mediterrani grecoromà. Concedia a les dones una funció essencial en el seu entorn, començant per la seva mare, Sèmele, i per la seva esposa, Ariadna, però també a la multitud de mènades (o bacants) que l'envoltaven durant les joioses festes que presidia.

A causa del seu halo d'escàndol, la devoció a Dionís (el Bacus romà) va ser prohibida el 186 aC pel Senat de Roma, però Juli Cèsar, 140 anys més tard, va convertir les bacanals en celebracions regulars. No obstant això, els cultes dionisiacs es van desenvolupar en general en privat; per això les seves representacions proliferen en l'àmbit domèstic i s'hi relacionen directament.

És freqüent trobar representacions dels ritus d'iniciació, quan el descobriment del fal·lus de Dionís davant la candidata marcava el moment culminant del seu ingrés en els misteris del déu, un gest simbòlic que preparava la jove núvia per al deure conjugal futur. A vegades, es tracta d'un repertori decoratiu més banal, destinat a crear un dionisisme d'atmosfera, merament lúdic.

La cort del déu, anomenada *thiasos*, està formada per criatures procaces, com ara sàtirs i silens, i per les mènades, que, vestides amb roba vaporosa, es lliuren amb entusiasme a danses extàtiques. Instruments com l'*aulos*, les siringues, els címbals i les timbales delaten l'ambient festiu i frenètic del seguici bàquic i l'arravatament místic i sensual que el dominava.

4.3. Dones i monstres

La presència de criatures femenines monstruoses en la decoració romana al costat de la representació de dones exemplars o desitjables té diverses interpretacions.

Les llegendes en què les passions indueixen a cometre actes terribles complien el paper d'advertència: és el que fa la fetillera Medea, que, després de matar els seus propis fills i fugir del seu regne, intenta sense èxit enverinar Teseu, fill gran del seu nou protector, el rei Egeu; o Pasífae, esposa del rei de Creta, que, desitjosa d'unir-se sexualment a un toro, dóna a llum el monstruós Minotaure, meitat home i meitat toro.

Sovint, la presència d'aquests temes en la decoració té un paper simbòlic: tanca, petrifica i neutralitza les criatures nocives en forma d'objectes de caràcter apotropaic, és a dir, com a guardians de les entrades i protectors de la casa. Les sirenes, éssers mig dona, mig ocell, que captiven els mariners amb el seu cant per atreure'ls i devorar-los, esdevenen antefixes a les teulades; la gorgona Medusa, ésser híbrid de cabellera de serps capaç de transformar en pedra qualsevol que s'atreveixi a mirar-la als ulls, es metamorfosa així mateix en decoració de pedra.

D'altra banda, aquests éssers ofereixen l'oportunitat de plantejar qüestions sobre la frontera entre la persona i el monstre. Hermafrodita, per exemple, és un jove d'extraordinària bellesa que els déus converteixen en una criatura bisexuada a petició de la irreflexiva nimfa Salmacis. Així, els artesans que el representen juguen amb l'efecte sorpresa que provoca descobrir atributs masculins en un cos aparentment femení, de manera que l'estàtua planteja interrogants sobre el desig i la monstruositat.

CONCLUSIÓ: VISIONS MODERNES DE LA DONA ROMANA

L'escultura de Polímnia, musa dels mites, pot representar les diferents concepcions i contradiccions que s'han succeït al llarg de la història pel que fa a la dona romana.

La figura traça una àmplia línia històrica: copiada d'un original grec per part d'un artista romà, va ser completada per l'escultor italià del segle XVIII Agostino Penna per decorar

Polímnia, Col·lecció Borghese, marbre, segles I-II dC. Museu del Louvre. © 2006 Musée du Louvre et AFA / Anne Chauvet

un palau principesc a la ciutat de Roma. Mentre que la part inferior de l'estàtua, el plint i les cames cobertes per plecs provenen del món antic, tota la part superior és una restauració-recreació lliure duta a terme en el moment d'esplendor del gust neoclàssic, paral·lel al desenvolupament dels primers estudis arqueològics moderns.

Com aquesta figura de Polímnia, en la qual convergeixen diversos moments de la història, la imatge de la dona romana que es presenta en aquesta exposició és el resultat d'una llarga elaboració que passa per nombrosos filtres imposats pel pas del temps. En completar una estàtua mutilada, Penna va crear una dona ideal,

d'acord amb la concepció de les muses segons la mitologia, però és plausible pensar que aquesta part superior és molt diferent de l'original romà avui desaparegut.

Sens dubte, la dona romana va ser en molts aspectes diferent del que d'ella interpretem a través dels vestigis de la decoració i de l'aixovar de les seves cases. L'antiguitat continua sent una mina inesgotable de descobriments que l'arqueologia amb prou feines ha començat a revelar.

ACTIVITATS AL VOLTANT DE L'EXPOSICIÓ

CONFERÈNCIA A CÀRREC DELS COMISSARIS

Dijous 7 de juliol | 19 h

Dones de Roma. Seductores, maternals, excessives

A càrrec de Daniel Roger, conservador en cap del patrimoni del Departament d'Antiguitats gregues, etrusques i romanes del Museu del Louvre i comissari de l'exposició, i Aurélie Piriou, col·laboradora científica del Departament d'Antiguitats gregues, etrusques i romanes del Museu del Louvre.

Servei de traducció simultània del francès al català. Preu: 4 €. Aforament limitat.

CAPS DE SETMANA A ROMA

Tallers i conferències per conèixer i experimentar l'antiga Roma dirigits al públic general.

Dissabte 3 de setembre | 20 h

La cuina romana, en directe!

Conferència-show cooking

Els arqueogastrònoms de Kuanum! Ens introduiran en la cuina romana, il·lustrant la seva explicació amb la manipulació i preparació d'aliments en viu i en directe.

Preu: 4 €

Dissabte 3 de setembre | 11.30 i 17 h

Taller familiar

Cuina romana en família

Com cuinaven els romans? A què sabien i feien olor seus menjars? Descobriu-amb els arqueòlegs i cuiners de Kuanum!, mirant i escoltant, cuinant i degustant en família.

Durada: 90 minuts. Edat recomanada: a partir de 6 anys. Preu per persona: 2 €. aforament limitat

Tallers pel públic general

Una immersió en aquesta antiga civilització de la mà de joves arqueòlegs que ens explicaran diferents temes i activitats de la vida quotidiana romana i ens convidaran a experimentar amb rèpliques elaborades ad hoc.

Preu de cada taller: 4 €. Durada aproximada: 1h i 15 min. Coordinació: Margarita Orfila Pons, arqueòloga i investigadora. Catedràtica d'Arqueologia. Departament de Prehistòria i Arqueologia. Universitat de Granada

- Dissabte 10 set | 10 - 11.30 h

Bellesa i poder. La indumentària a l'antiga Roma

- Dissabte 10 set | 12 - 13.30 h
Scripta manent. Llegir, escriure i desxifrar
- Dissabte 10 set | 16 - 17.30 h
Monedes: valor arqueològic i valor econòmic
- Dissabte 10 set | 18 - 19.30 h
El naixement d'una ciutat. Taller de construcció romana

ACTIVITATS PER AL PÚBLIC GENERAL

Visites comentades per a públic adult en general i / o altres col·lectius interessats

Cada dimarts, a les 19 h, en castellà.

Cada dissabte, a les 19 h, en català.

Durada: 1 hora. Preu per persona: 3 €. aforament limitat

Visita amb cafè-tertúlia

Dimecres 13 de juliol i 21 de setembre, a les 11 h

Una activitat de dues hores de durada per gaudir d'una introducció audiovisual i d'una visita tranquil·la a l'exposició, en la qual aprofundir en el que més interessi a cada grup. Després, es podran compartir impressions en una distesa tertúlia acompanyada d'un cafè.

Possibilitat d'ampliar sessions a demanda. Preu: 4 €

ACTIVITATS FAMILIARS

Visita-taller per a famílies +7

Històries de dones, deesses, muses, nimfes i bèsties furibundes

28 de juliol, a les 18 h, i 8 d'octubre, a les 11.30 h

Visita en grup a l'exposició a través de relats de la vida de dones reals o mitològiques de l'antiga Roma, i dinamitzada amb materials i petites escenificacions.

A partir de 7 anys. Preu per persona: 2 €. aforament limitat

Grups: màxim, 30 alumnes. Inscripció prèvia: www.eduCaixa.com. Més informació, al 971 17 85 12.

Visita dinamitzada

Un recorregut per l'exposició que proposa una aproximació als continguts a través de l'observació de les obres, el diàleg amb els participants i una sèrie d'activitats pràctiques.

Escoles d'estiu 2016: Del 5 al 29 de juliol

Per a grups amb nens de 8 a 12 anys. De dimarts a divendres, a les 10 i 11.30 h. Durada: 1 h i 30 min. Preus: 18 € per grup (mínim, 15 alumnes).

Curs escolar: Del 26 de setembre al 7 d'octubre

Nivells: a partir de 3r de primària, ESO, batxillerat i FPGM

De dilluns a divendres, a les 9.30 i 11.30 h. Durada: 1h i 30 min. Preus: 25 € per grup (màxim, 30 alumnes). Es pot sol·licitar en castellà i en anglès

Visita narrada-taller

Històries de dones, deesses, muses, nimfes i bèsties furibundes

Visita a l'exposició a través de relats de la vida de dones reals o mitològiques de l'antiga Roma, i dinamitzada amb materials i petites escenificacions.

Escoles d'estiu 2016: Del 5 al 29 de juliol

Per a grups amb nens de 4 a 7 anys. De dimarts a divendres, a les 10 i 11.30 h. Durada: 1 h. Preus: 18 € per grup (mínim, 15 alumnes).

Curs escolar: Del 26 de setembre al 7 d'octubre

Nivells: de P-5 a 2n de primària. De dilluns a divendres, a les 10 i 11 h. Durada: 1 h. Preus: 25 € per grup

Visita comentada

Curs escolar: Del 26 de setembre al 7 d'octubre

Nivells: 3r ESO, batxillerat i FPGM. Durada: 55 min. Preu: 25 € per grup. Reserves: 976 76 82 01. Es pot sol·licitar en castellà i en anglès.

Dones de Roma

SEDUCTORES, MATERNALS, EXCESSIVES
COL·LECCIONS DEL MUSEU DEL LOUVRE

De l'11 de març al 5 de juny de 2016

CaixaForum Palma

Plaza de Weyler, 3
07001 Palma
Tel.: 971 178 500
Fax: 971 722 120
caixaforumpal@fundaciolacaixa.org

Horari

De dilluns a dissabte, de 10 a 20 h
Diumenges i festius, d'11 a 14 h

Servei d'Informació de l'Obra Social "la Caixa"

Tel. 902 223 040
De dilluns a diumenge, de 9 a 20 h

Preus

Entrada gratuïta per a clients de
"la Caixa"
Entrada per a no clients de "la Caixa":
4 € (inclou l'accés a totes les
exposicions)
Entrada gratuïta per a menors de 16
anys

Venda d'entrades

CaixaForum.com/agenda
Entrades també disponibles a
CaixaForum en horari d'atenció al
públic

Àrea de Comunicació de l'Obra Social "la Caixa"

Bàrbara Siquier: 971 178 503 / 618 00 49 49 / bsiquier@fundaciolacaixa.org
Josué García: 934 046 151 / 638 146 330 / jgarcial@fundacionlacaixa.org
Sala de Premsa Multimèdia: <http://prensa.lacaixa.es/obrasocial>

@FundlaCaixa @CaixaForum_CAT #DonesdeRoma